

Tiberiu Bader: *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*. Editura științifică și enciclopedică, București 1978, 151 stran (včetně německého resumé) a 95 příloh (mapky, grafy, plánky, matice a zvláště kresebné a 6 fotografických tabulek archeologického materiálu).

Kniha mladého rumunského badatele T. Badera zpracovává sice jen nepatrný úsek rumunského území (severozápadní část RSR s osami tvořenými řekami Someș a Crasna), i tak ale přináší množství cenných informací a pramenného materiálu doby bronzové v rozsahu R BA-HB.

Práce má jednoduchou strukturu. Ve 4 oddílech je tu rozložena veškerá tematika od úvodních pasáží (geografická situace a přehled dosavadního bádání), přes nejobsáhlejší část o kulturním (kultury Nir, Otomani, Suci de Sus, Gáva) a metalurgickém obrazu daného území, až po historický obraz jeho vývoje; připojen je katalog 103 lokalit, tabulka spektrálních analýz vybraných bronzových předmětů (prof. C. Kovács), tabulka osteologických analýz (T. Jurcsák) a periodizačně-chronologický přehled rumunské doby bronzové (starší bronz — 1900 — 1600, střední bronz — 1600 — 1300 — R BA₂-C, pozdní bronz a starší halštát — 1300 — 9./8. stol. — R BD-HB).

Jak vyplývá z úvodních stránek, osídlení kraje v době bronzové se vyvíjelo především v kotlinách vodních toků, kde se vytvářely malé geografické regiony a jimiž se šířily civilizační proudy v jednotlivých etapách doby bronzové. Vlastní bronzová civilizace vychází z domácí eneolitické báze, zvláště kultur bádenské a cotofenské (geografické rozhraní mezi nimi tvoří řeky Eriu a Crasna). Počátek doby bronzové reprezentuje v této části Rumunská kultura Nir (ústředí v údolí stejnojmenné řeky), postizitelná ve 2 fázích (Berea a Sanislău); kultura nirská je součástí slavónského (vučedol-zókského) okruhu a časově patří ještě před stupeň R BA₁. Vývoj doby bronzové v reineckovském smyslu zahajuje teprve kultura otomanská, chápána tu v nejširším chronologickém rozpětí: Otomani I (BA₁) — Otomani II — Suci de Sus I — horizont Apa (BA₂-B) — Otomani III — Suci de Sus II (BC) — Otomani IV — Suci de Sus III — horizont Uriu — Domanesti (BD). I ona je v pojednávání oblasti lokalizovatelná do řady regionálních zón, přesto si však zachovává svoji integritu. T. Bader věnuje mnoho místa typologicko-chronologickému třídění otomanské keramiky (tab. 15—29) a vlivům okolních kultur (hatvanské, inkrustované, wietenberské a mohylové), které se v jejím obsahu uplatnily. Fázi Otomani IV celý vývoj končí a nahyjuje kultura gávská. O existenci této koncové fáze otomanské kultury, stejně jako o datování počátků gávské kultury, ovšem budou ještě vedeny diskuse.

Kultura Suci de Sus je s otomanskou téměř současná (vyjma fáze Otomani I, která ji předchází), liší se především územním rozšířením (její oikumena se nalézá na severovýchod od otomanské, rozhraním je zhruba řeka Crasna; areál kultury Suci de Sus pokračuje dále na Zakarpatskou Ukrajinu) a pak samozřejmě kulturním projevem (typický vrubovež na keramice, odlišný tvarový sortiment keramiky — tab. 44—59).

Gávská kultura je probrána jen okrajově (tab. 60—61), neboť její sídliště i nekropole jsou dosud málo známa.

V kapitole o bronzové metalurgii je kromě obecných otázek pojednáno zvláště o depotech bronzových předmětů a jejich chronologických horizontech a o synchronizaci depotů se sídlišti a pohřebišti hlavních kultur. Autor zachytil 1320 bronzových předmětů. Konstatuje relativně intenzivní metalurgickou aktivitu, což má základ v surovinové bázi Sedmihradská (některé nálezy dílenského rázu, lečí formy aj.). Vedle typologie zaujme autorovo roztržení depotů do „skupin“ (rozuměj horizontů) I—V: Skupina I (typ Apa) je zastoupena pouze 3 depoty, pro skupiny II—III (35 depotů typu Uriu-Domanesti) navrhuje T. Bader elastičtější datování (BD-HA, 13.—11. stol.), skupina IV je opět materiálově užší (3 depoty) a je datována do stupně HB_{1,2}, a poslední V. skupina je zastoupena prakticky jen známým depotem z Vetiș (tab. 87) s předměty tráko-kimmerského obsahu z HB₃.

Sympatické je, že autor nekončí práci analýzou archeologického inventáře, nýbrž že se v závěru knihy zabývá i otázkami historické povahy (vyspělé zemědělství usudých kmenů kultur Otomani a Suci de Sus, doklady dobytkařství, lovu, specializované nezemědělské výroby jako hornictví, metalurgie, hrnčířství, dřevozpracovatelství atd.). Uvažuje i o formách směny produktů specializované výroby: kmeny severozápadní Transylvánie importovaly bronz, zlato, jantar, sůl apod., a exportovaly hlavně zemědělské produkty, skot a snad i hotové kovové výrobky. „Obchod“ se realizoval pomocí

transportních prostředků, jako je čtyřkolový vůz, lodice aj. Stejně tak je patrna snaha po postizení politických osudů nositelů jednotlivých kultur: otomanská kultura se šíří ze své kolébky (podle autora v údolí řeky Eriu) počátkem II. fáze k západu do údolí řeky Nir a dále až na Slovensko, ku konci této fáze i do areálu wietenberského lidu. Novou éru doby bronzové zahajuje kultura Suciui de Sus, jejíž počátek je synchronizovatelný s počátkem mykénských šachtových hrobů (16. stol.). Na konec II. fáze kultury Suciui de Sus spadá historie velkého egejského stěhování, jehož ohlasy jsou přímo či nepřímo postižitelné i ve sledované části RSR. Na konec doby bronzové pak spadá zesílení vnějšího tlaku severotráckých kmenů.

Monografii T. Badera je třeba uvítat zvláště pro její konkrétní materiálový obraz dotyčné části Rumunska v době bronzové, což s ohledem na blízké sousedství východního Slovanaka má zvláštní význam pro československé odborníky.

Vladimír Podborský

V. V. Sedov: *Proischoždenije i ranňaja istorija slavjan*. Moskva, Nauka 1979. 157 str., 30 obr., cena 75 kopějek.

Kniha V. V. Sedova o původu a nejstarší historii Slovanů podává nejen stručný přehled starších názorů k dané problematice, ale rozpracovává i metodologické otázky možnosti jednotlivých vědních disciplín v jejím řešení a nakonec předkládá návrh vlastní archeologické rekonstrukce procesu slovanské etnogeneze konfrontovaný s výsledky ostatních vědních oborů. Autor je si plně vědom, že problém slovanské etnogeneze má v současné době daleko do vyřešení a že může být při nedostatečné pramenné základně objasňován jen pomocí vědeckých hypotéz. Tím větší je jeho zásluha, že se pokusil vnést přehled do směsi často protichůdných názorů a vytvořit vlastní koncepci vycházející z archeologických pramenů.

Dějiny bádání (str. 7–16) obsahují výčet a charakteristiku základních řešení původu Slovanů od nejstarších teorií (balkánsko-dunajská, skytsko-sarmatská) přes Šafařkovu tezi o zakarpatské pravlasti, doplněnou a široce zdůvodněnou na počátku 20. století L. Niederlem, vedle současných paleobotanicky a hydronymicky podložených koncepcí J. Rostafinského, A. A. Šachmatova a M. Vasmera až k hypotézám meziválečné a poválečné polské neoauchtonistické školy (J. Kostrzewski, J. Czekanowski, T. Lehr-Splawinski, W. Hensel a izolovaně stojící K. Moszyński) a poválečné názorově se prudce rozvíjející školy sovětské (Artamonov, Treťjakov, Gornung, Petrov, Filin, Rybakov). Přehled je místy příliš telegrafický, což může vyvolat nesprávné pochopení tezí jednotlivých badatelů.

V metodologické části (str. 17–43) koriguje Sedov obecně uznávaný názor o nutnosti spolupráce v řešení etnogenetických otázek mezi historií, lingvistikou, archeologií, antropologií, etnografií aj. v tom smyslu, že každá z uvedených věd musí vycházet z vlastní pramenné základny, postupovat vlastními metodami a budovat na vlastních závěrech. Teprve závěry jednotlivých disciplín je možné konfrontovat, nelze je však kombinovat.

Při hodnocení výsledků filologického bádání upozorňuje autor na důležité zjištění, že rozpad indoevropské jednoty je nutno chápat jako složitý a tisíciletý proces, v jehož rámci se vytvořila nejdříve praevropská jazyková jednota, z níž se v různých časových odstupech vyčlenily jednotlivé evropské prajazyky, přičemž praslovanština patřila k pozdním. Přehodnocením lingvistického materiálu se ukázalo, že Praslované museli být v dávném styku pouze se západními Balty, zatímco od Iránců byli odděleni Thráky a dostali se s nimi do kontaktu až od přelomu letopočtu stejně jako s Germány, od nichž je původně oddělovali Keltové a Illyrové. Všeobecně autor konstatuje, že lingvistickým faktům chybí územní, časová a konkrétně historická lokalizace. Nemohl-li při přehledu zpráv antických a byzantských autorů o Slovanech přinést nic nového, je o to cennější jeho mapa antropologických typů vytvořených na základě kombinace lebečního a obličejového indexu, demonstrierující antropologickou pestrost raně středověkých Slovanů. Přednosti archeologie v etnogenetickém výzkumu spatřuje Sedov v konkrétně historické hodnotě jejich pramenů lokalizovatelných geograficky a chronologicky. Poněvadž pokládá za důkaz etnické kontinuity genetickou návaznost některých jevů při střídání archeologic-